

Zohlednění skutečně získaných příjmů ve výši důchodu

Martin Holub

Základním cílem tohoto článku je přispět k debatě o reformě českého důchodového systému, zejména k případným parametrickým úpravám stávajícího systému. Příspěvek se zaměřil na analýzu rozhodného období, ze kterého je zjišťována výše důchodu, a na jeho možné úpravy a dopad těchto úprav na důchodový systém a jeho celkovou dlouhodobou finanční udržitelnost a na individuální výši důchodu jedince. Pojednání o rozhodném období je rozděleno na dvě části, v první deskriptivně analytické se věnuje mezinárodnímu srovnání způsobu stanovení rozhodného období, ze kterého jsou zjišťovány příjmy pro výpočet výše důchodu, ve druhé modelově analytické, která vyjde v příštím čísle Fóra sociální politiky, jsou pak nastíněny možnosti úprav rozhodného období a mikroekonomický a makroekonomický dopad těchto změn.

Úvod

Všechny demograficky vyspělé země čelí procesu demografického stárnutí a jejich systémy důchodového zabezpečení jsou v současné době vystaveny vážným problémům, kterými jsou vedle nepříznivého demografického vývoje zejména vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatečný ekonomický růst a rozsah a nákladnost sociálních programů. Celkové náklady na vyplácené důchody přesahují ve většině zemí západní Evropy úroveň 10 % HDP, na úhrnu veřejných výdajů se důchody podílejí více než 25 % (Rutarová, Slavík, 2005). Systémy sociálního zabezpečení se dostávají do obrovských deficitů díky nedostatku prostředků na krytí vzrůstajících zákonem stanovených požadavků důchodců a dalších dotčených sociálních skupin. Cena tohoto zabezpečení tak stále roste. S cílem zajistit finanční udržitelnost systému důchodového pojištění přistoupila proto většina z evropských zemí v uplynulých letech k reformám, které často přinesly mj. posílení vazby příspěvků odváděných pojištěncem do systému důchodového pojištění a výsledné důchodové dávky. Některé státy zavedly příspěvkově definovaná schémata (ať již fondová, nebo NDC schémata), pro která je úzké propojení příspěvku a dávky charakteristické. Jiné země zůstaly u dávkově definovaného důchodového systému, avšak i v těchto zemích lze posílení takové vazby v mnoha případech zaznamenat. Toho je v rámci parametrických reforem dosahováno zejména prodloužením doby pojištění potřebné k získání nároku na plný důchod, posílením pojistně matematických bonifikací či redukcí v případě odloženého či předčasného odchodu pojištěnce do důchodu a též prostřednictvím zavedení výpočtu důchodové dávky z celoživotních příjmů namísto příjmů z posledních let před odchodem do důchodu. Tak je při stanovení výše důchodové dávky přesněji zohledněna výše příspěvků do systému v průběhu celé pracovní kariéry pojištěnce.

V České republice se podle současné právní úpravy pro účely stanovení výše důchodové dávky berou v úvahu příjmy pojištěnce od roku 1986. Rozhodná doba se

každý rok automaticky prodlužuje až na dobu 30 let, která bude dosažena v roce 2016. Ovšem takto stanovená rozhodná doba nebude ani po dosažení cílové délky pokrývat významnou část produktivního života pojištěnce. To může mít nepříznivý dopad na důchodová práva některých skupin pojištěnců, kteří dosahují v první části pracovní kariéry relativně vyšších příjmů než ke konci ekonomické aktivity. Jako problematický lze vidět i možný dopad takového nastavení délky rozhodné doby s ohledem na případné zkrácení pracovního úvazku v období před dosažením statutární věkové hranice pro odchod do důchodu. To může mít zejména u nízkopříjmových skupin pojištěnců nepřiměřeně velký vliv na výši budoucí důchodové dávky (Šlapák, 2007: Podpora zaměstnávání starších osob).

Úpravy délky rozhodného období či příjmů spadajících do rozhodného období včetně způsobu jejich indexace lze považovat za další nástroj parametrických úprav stávajícího průběžně financovaného důchodového systému v České republice. Na výdajové straně důchodového systému spojeného se stanovením výše dávky je důležitým nástrojem stanovení výše této dávky určení příjmů, ze kterých je důchod počítán, včetně způsobů jejich indexace.

Komparativní analýza rozhodného období ve vybraných světových důchodových systémech

V této části se budeme zabývat způsobem, jakým je ve vybraných zahraničních příjmově vztážených důchodových schématech stanoveno rozhodné období, ze kterého jsou zjišťovány příjmy pro výpočet důchodu. Dotýká se i některých dalších parametrů, které souvisí s vazbou důchodové dávky k předchozím příjmům, která je v dávkově definovaných schématech důchodového zabezpečení určena pomocí výpočtové formule. Vzhledem k rozmanitosti výpočtových formulí v těchto schématech důchodových systémů členských států EU a dalších vyspělých zemí není jednoduché vazbu předchozího příjmu a důchodové dávky obecně charakterizovat. Podle způsobu, jakým se při stanovení

dávky promítá výše příjmů získaných v rozhodném období, lze například rozlišovat:

a) formule založené na přidělování „důchodových bodů“ za roky pojištění. „Důchodové body“ vyjadřují výši příjmů v daném roce v poměru k průměrné mzdě. Indexace minulých příjmů, které jsou jedním z faktorů určujících výši dávky, je pak „prováděna“ automaticky prostřednictvím vývoje průměrné mzdy k důchodovému bodu;

b) formule využívající aplikaci procentní sazby na (výpočtový) základ odvozený od průměrné výše příjmů pojištěnce dosažených v rozhodném období indexovaných v závislosti na různých makroekonomických ukazatelích².

Pokud abstrahujeme od formálních odlišností způsobu, jakým tyto dvě varianty výpočtové formule vyjadřují vztah faktorů určujících dávku, lze dospět k závěru, že výpočtové formule mají v zásadě dvě složky³:

a) akruální složku, která určuje způsob zohlednění doby účasti ve schématu. Akruální složka ve výpočtové formuli stanovuje, jak bude nahrazen předchozí příjem důchodovou dávkou. Za každý rok přispívání do schématu bývá výsledná dávka lineárně zvyšována o určitý počet procent výpočtového základu vycházejícího z průměrného příjmu dosaženého v rozhodném období. Ve většině zemí jde o pevně stanovenou procentní sazbu za každý rok účasti. Avšak například ve Finsku či Slovinsku jsou poslední roky před odchodem do důchodu ohodnoceny jinou procentní sazbou⁴. Pomocí změny procentní sazby, již jsou předchozí příjmy zohledněny, lze též řešit (a obvykle se v praxi opravdu řeší) penalizace či bonifikace předčasných či pozdějších odchodů do důchodu;

b) složku určující způsob a míru zohlednění referenčních příjmů při stanovení důchodové dávky.

Tato komparativní analýza se věnuje právě této složce výpočtové formule⁵ a přináší přehled zejména o způsobu stanovení rozhodného období a způsobu zacházení se skutečně získanými příjmy.

Tabulka č. 1: Délka rozhodného období (RO), ze kterého jsou zjišťovány příjmy pro výpočet důchodu, v minulosti, současnosti a legislativně zakotvené změny v budoucnosti ve sledovaných státech a skutečně dosahovaná průměrná délka doby pojištění

	Historický vývoj stanovení rozhodného období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu	délka RO 1998	délka RO 2007	cílová délka RO	průměrná doba pojištění 2006 - celkem (muži/ženy)
Belgie	Rozhodné období je definováno jako celá pracovní kariéra. Pro období před 1. 1. 1955 je referenční příjem stanoven jako pevná částka určená za jeden rok. Příjmy v letech 1955 až 1980 se pro manuálně pracující rovnají hrubému příjmu bez horního limitu. Pro bílé límečky to platí i pro léta 1955 až 1957. Pro tato léta je stanoven pevný referenční příjem za každý den, kdy pojištěnec strávil v práci minimálně 4 hodiny.	P42	CŽ	CŽ	NA (42,6/30,5)
Finsko	Rozhodné období bylo v 60. letech definováno nejprve jako poslední dva, následně 3 a 4 roky před odchodem do důchodu. Od roku 1996 to bylo posledních 10 let před odchodem do důchodu. Nově od roku 2005 je rozhodné období prodlouženo na celou pracovní kariéru.	P10	CŽ	CŽ	31,9 (33,3/30,6)
Francie	Rozhodný příjem byl definován jako průměrný roční příjem za nejlepších 15 let pracovní kariéry. Od roku 1993 je však rozhodné období postupně po roce prodloužováno na 25 let. Cílové délky dosáhlo v roce 2008.	N15	N25	N25	35,8 (40,0/31,8)
Itálie	Před rokem 1992 bylo rozhodné období definováno jako nejlepších 5 let. Od roku 1993 je v soukromém sektoru rozhodné období pro osoby s účastí ve schématu minimálně 15 let ke dni 31. 12. 1992 stanovena na posledních 10 let před odchodem do důchodu, pro osoby s kratší dobou pojištění se podle počtu let pojištění délka rozhodného období nepřímo úměrně prodlužuje až na celou pracovní kariéru. Pro osoby nově pojištěné po 1. 1. 1996 je zavedeno nové NDC schéma, kde je automaticky zohledněna celá pracovní kariéra.	N10	N10	CŽ	32,1 (34,9/27,9)
Kanada	Rozhodným obdobím je od založení schématu celá pracovní kariéra s vyloučením 15 % období s nejnižšími příjmy.	CŽ	CŽ	CŽ	NA
Německo	Rozhodným obdobím je celá pracovní kariéra.	CŽ	CŽ	CŽ	NA
Norsko	Rozhodné období bylo prodlouženo z nejlepších 10 z posledních 20 let na 20 nejlepších let za celou pracovní kariéru.	N10 z P20	N20	N20	NA
Portugalsko	Rozhodné období je od roku 2002 postupně prodloužováno o 2 roky za každý další kalendářní rok tak, že v roce 2017 dosáhne cílové délky 40 nejlepších let z pracovní kariéry. Původně bylo definováno jako nejlepších 10 z posledních 15 let před odchodem do důchodu.	N10	N20	N40	28,5 (32,3/23,9)
Rakousko	Rozhodné období bylo až do nedávné reformy definováno jako 15 nejlepších let ze 40 posledních let. V současnosti je rozhodné období od roku 2005 prodloužováno o jeden rok za každý další uplynulý kalendářní rok.	N15 z P40	N18	N40	NA
Slovensko	Rozhodné období bylo z původních 5 nejlepších z posledních 10 let prodlouženo skokově na celoživotní příjmy počínaje rokem 1984. Pokud je ovšem takto stanovené rozhodné období, bez náhradních dob získaných před 1. 1. 2004, kratší než 22 let, jsou zohledněny i příjmy z let před rokem 1984 tak, aby dosáhlo délky 22 let.	N5 z P10	CŽ	CŽ	35,8 (40,4/34,0)
Slovinsko	Rozhodné období bylo v roce 2001 prodlouženo z nejlepších bezprostředně po sobě následujících 10 na 18 let od 1. 1. 1970.	N10	N18	N 18	28,0 (30,0/24,0)
USA	Rozhodné období je od 50. let definováno jako nejlepších 35 let za celou pracovní kariéru.	N35	N35	N35	NA
Španělsko	Rozhodné období je definována jako 15 posledních let před odchodem do důchodu.	P15	P15	P15	38,0 (40,3/30,4)
Švýcarsko	Rozhodným obdobím je od počátku schématu celá pracovní kariéra.	CŽ	CŽ	CŽ	NA
Velká Británie	Rozhodným obdobím je celá pracovní kariéra od založení příslušného schématu (SERPS a od roku 2002 State Second Pension).	CŽ	CŽ	CŽ	35,0 (42,0/46,0)
Průměrná délka rozhodného období v letech		23	30	35	-

Pozn.: CŽ - celá pracovní kariéra, N - rozhodné období definováno jako určitý počet nejlepších let kariéry, P - rozhodné období definováno jako určitý počet posledních let před odchodem do důchodu.

Zdroj dat: MISSOC 2007, MISSOC 2006, OECD 2007: Pensions at a Glance 2007.

Způsob stanovení rozhodného období

Délka rozhodného období a způsob jeho stanovení se v dávkově definovaných příjmově vztažených schématech jednotlivých sledovaných států liší. Některé se při stanovení základu pro výpočet důchodu vydaly cestou zohlednění celoživotních příjmů, další zohledňují pouze příjmy z částí pracovní kariéry. V případě zohlednění celoživotních příjmů začíná rozhodné období zapojením pojištěnce do schématu a končí ukončením účasti ve schématu. V druhém případě je důchodová dávka stanovena na základě záznamů o příjmech pojištěnce během určitého počtu let:

- bezprostředně před odchodem do důchodu,
- kdy pojištěnec dosáhl nejvyšších příjmů,
- kombinací obou předešlých variant (například 5 nejlepších let z posledních 20 let).

Přehled způsobu stanovení a délky rozhodného období přináší tabulka č. 1.

Ještě na konci 90. let 20. století byla průměrná délka rozhodného období ve sledovaných zemích 23 let⁶. V 6 zemích bylo rozhodné období definováno jako celoživotní kariéra. V 9 zemích bylo nastaveno na 15 nebo méně let a průměrná délka rozhodného období zde byla pouze 11 let (viz tabulka č. 1). Ve 3 z těchto zemí byla výše dávky určena na základě příjmů za poslední léta před odchodem do důchodu, v 5 zemích na základě období s nejvyššími výdělky a ve zbývajících 3 bylo použito kombinace obou způsobů stanovení rozhodného období. Do roku 2007 se průměrná délka rozhodného období v těchto státech prodloužila z původních 11 na 23 let. Průměr délky rozhodného období ve všech 15 sledovaných zemích se v důsledku toho zvýšil na 30 let⁷. V některých státech dochází v současnosti v důsledku provedených reforem k dalšímu rychlému prodloužování rozhodného období a v roce 2007 dosahuje legislativně zakotvená cílová délka rozhodného období ve sledovaných zemích průměrně délky 35 let.

Původní nastavení délky rozhodného období v příjmově vztažených důchodových schématech do jisté míry zrcadlí příslušnost zemí do skupin podle typologie jejich systémů důchodového pojištění. Dávkově definovaná schémata, ve kterých je při stanovení výše dávky zohledněna výše příjmů, totiž vznikala v různých systémech důchodového pojištění za odlišných podmínek a plnila různá poslání.

Ve státech s důchodovým systémem beveridgeovského typu příjmově vztažená schémata vznikala v situaci, kdy dávky ze základního schématu garantující na bázi rovného důchodu pokrytí základních životních potřeb přestávaly vyhovovat. S cílem zajistit pojištěncům důchodový příjem, který by jim umožnil udržet si životní úroveň, na niž byli zvyklí během pracovní kariéry, se v těchto zemích objevily první

reformní návrhy na zavedení veřejných příjmově vztažených schémat doplňujících základní schéma.

Ve státech s důchodovým systémem bismarckovského typu jsou dávkově definovaná, příjmově vztažená schémata dominantním prvkem systému důchodového pojištění. To odráží původní filozofii tohoto typu důchodového zabezpečení, která byla koncipována s cílem reprodukovat společenské postavení pojištěnce. Příspěvkově vztažené důchodové schéma bylo tedy pojato jako hlavní zdroj příjmů obyvatel státu ve stáří s relativně vysokou příspěvkovou sazbou i náhradovým poměrem k předchozím příjmům. Funkci dominantního prvku systému důchodového zabezpečení plní tato schémata po vzoru bismarckovských důchodových systémů i v systémech transformačních zemích střední Evropy. Ve státech s důchodovým systémem skandinávského typu byla příjmově vztažená schémata budována s cílem doplnit rovný důchod ze základního schématu. Na rozdíl od zemí s beveridgeovským důchodovým systémem však v těchto zemích tato schémata poskytují při snaze zabezpečit pojištěnce ve stáří co možná nejvyšší životní standard relativně vysoký náhradový poměr a jsou hlavním veřejným zdrojem příjmů důchodců.

Ve státech s důchodovým systémem beveridgeovského typu je rozhodné období definováno jako celá pracovní kariéra nebo doba tomu velice blízká⁸. Ve všech těchto státech přitom bylo rozhodné období takto definováno hned od zavedení schématu a v průběhu následujících desetiletí nedocházelo ke změnám. To ostře kontrastuje se situací v zemích s jinými typy důchodového zabezpečení, a to zejména při pohledu do historie byť i jedno desetiletí zpět.

V zemích s bismarckovským důchodovým systémem bylo rozhodné období, z něhož se stanoví příjmy pro výpočet důchodu, definováno jako určitý počet let, kdy pojištěnec dosáhl nejvyšších příjmů během pracovní kariéry, nebo určitý počet let během období před odchodem do důchodu. To neplatí pouze pro Německo a Belgii⁹, kde jsou dlouhodobě zohledněny celoživotní příjmy. V těch zemích bismarckovského typu, kde nebylo rozhodné období definováno jako celá pracovní kariéra již v minulosti, je jeho délka rychle prodloužována.

I v zemích s důchodovým zabezpečením skandinávského typu bylo rozhodné období příjmově vztažených schémat ještě v roce 1998 stanoveno na relativně velmi krátkou dobu. Dávka se odvíjela od nejvyšších dosažených příjmů v kariéře. V Norsku to bylo 10 nejlepších z posledních 20 let a ve Finsku 10 nejlepších let. Avšak v obou státech došlo od roku 1997 k významným změnám. V Norsku bylo rozhodné období prodlouženo na nejlepších 20 let a ve Finsku na celou pracovní kariéru.

V transformujících se zemích střední Evropy došlo k obdobnému vývoji, dochází k rychlému prodloužování rozhodného období. Určitým specifikem nové definice v těchto zemích je určení konkrétního kalendářního data, od kterého jsou rozhodné příjmy zohledněny. Lze to připsat snaze o omezení zohlednění příjmů získaných před společenskými změnami v historii těchto zemí. Ve Slovinsku bylo z původních nejlepších 10 let rozhodné období prodlouženo na nejlepších 18 let pojištění od roku 1970. Nejvýrazněji bylo prodlouženo rozhodné období na Slovensku - z původních nejlepších 5 let z posledních deseti na celoživotní příjmy s dolní mezí nastavenou na rok 1984.

Způsob zohlednění skutečně získaných příjmů ve výši důchodu

Délka rozhodného období není jediným parametrem určujícím výši důchodové dávky v příjmově vztažených schématech důchodového zabezpečení. To, jakým způsobem je průměrná výše příjmů pojištěnce za rozhodné období stanovena, má významný dopad na výši schématem přislíbených dávek a na jeho bilanci. S prodloužením rozhodného období, z něhož se stanoví příjem pro výpočet důchodu, roste význam indexace minulých příjmů pojištěnce. Dávku je možno odvozovat od čistých či hrubých příjmů, jejichž výše může být omezena jak horním, tak dolním limitem, které korespondují s omezením plateb pojistného¹⁰. Míru, v jaké je výše referenčních příjmů zohledněna při výpočtu dávky, ovlivňují rovněž redukční hranice a jejich nastavení.

Indexace

Prostřednictvím indexace jsou předchozí příjmy pojištěnce násobeny určitým koeficientem nárůstu s cílem přizpůsobit záznam o minulých příjmech změnám příjmové nebo cenové hladiny mezi dobou platby pojistného z příjmu a dobou stanovení výše důchodu. Pokud by rozhodné období bylo definováno jako několik posledních let před odchodem do důchodu, indexace příjmů by neměla pro výši dávek zásadní význam, ale pokud jsou zohledněny celoživotní příjmy, efekt změn v životním standardu za celou pracovní kariéru by byl značný. Koeficient nárůstu je stanoven buď podle vývoje mezd, cenové hladiny, jejich kombinace, nebo v jednom případě podle vývoje výše nově přiznaných důchodů.

V roce 1998 byly rozhodné příjmy pro výpočet důchodu indexovány v 7 sledovaných státech podle vývoje mezd. Ve 4 státech byla indexace prováděna podle vývoje cenové hladiny a ve 2 státech podle koeficientu kombinujícího zohlednění vývoje příjmů i cen. Mezi 6 státy zohledňujícími při výpočtu dávky celoživotní příjmy jedno-

Tabulka č. 2: Způsob indexace referenčních příjmů v příjmově vztažených schématech sledovaných států a délka rozhodného období (1998 a 2007)

	rozhodné období (1998)	rozhodné období (2007)	indexace (1998)	indexace (2007)
Belgie	42	CŽ	C	C
Kanada	CŽ	CŽ	M	M
Německo	CŽ	CŽ	M	M
Velká Británie	CŽ	CŽ	M	M
Švýcarsko	CŽ	CŽ	M	M
Spojené státy	N35	N35	M	M
Finsko	P10	CŽ	50 % M, 50 % C	20 % M, 80 % C
Francie	N15	N25	C	C
Itálie	N10	CŽ	C	C
Norsko	N10 z P20	N20	M	M
Portugalsko	N10	N40	25 % M, 75 % C	25 % M, 75 % C
Rakousko	N15 z P40	N40	M	C
Slovensko	N5 z P10	CŽ	-	M
Slovinsko	N10	N 18	-	D
Španělsko	P15	P15	C	C

Poznámka: M - indexace podle vývoje mezd, C - indexace podle vývoje cen, D - indexace podle vývoje nově přiznaných důchodů. CŽ - celá pracovní kariéra, N - rozhodné období definováno jako určitý počet nejlepších let kariéry, P - rozhodné období definováno jako určitý počet posledních let před odchodem do důchodu.

Zdroj dat: MISSOC 2007, MISSOC 2006, OECD 2007: Pensions at a Glance 2007.

značně převažovala indexace podle vývoje mezd a pouze Belgie prováděla indexaci podle inflace (viz tabulka č. 2). V roce 2007 indexovalo referenční příjmy převážně podle vývoje cen 7 států, 7 států provádělo indexaci podle vývoje mezd. V rámci parametrických reforem systému důchodového pojištění začalo Rakousko provádět indexaci podle vývoje cenové hladiny. Referenční příjmy získané po roce 2005 jsou indexovány podle vývoje cen, předchozí příjmy jsou až do toho roku indexovány podle vývoje mezd a následně podle cen. Finsko provedlo při parametrických reformách méně radikální změnu. Původně zde byl koeficient nárůstu určen na základě poměru vývoje příjmů a cen 50 : 50. Nyní je stanoven z 20 % podle vývoje příjmů a z 80 % podle vývoje cen. Změny v indexaci byly v těchto státech provázeny výrazným prodloužením rozhodného období (viz tabulka č. 2). Motivem těchto reforem bylo zajištění dlouhodobé udržitelnosti systému důchodového pojištění a kombinace úpravy těchto dvou parametrů přináší výrazný synergický efekt. Ve Slovinsku jsou rozhodné příjmy nově indexovány podle vývoje nominální výše nově přiznaných důchodů a v důsledku toho dosahují průměrně pouze asi 80 % růstu mezd.

Ve většině zemí jsou rozhodné příjmy při výpočtu důchodu indexovány podle vývoje cenové či mzdové hladiny až na úroveň kalendářního roku předcházejícího roku, kdy dosáhl pojištěnec nároku na důchod.

Při stanovení výše referenčních příjmů, které jsou vyměřovacím základem při výpočtu důchodu, vychází všechny sledované státy kromě jediného z hrubého měsíčního či ročního příjmu pojištěnce. Podle toho, zda je základem měsíční či

roční příjem, je nastavena výpočtová formule. Jediným státem, kde je při výpočtu důchodové dávky východiskem čistý měsíční příjem pojištěnce, je Slovinsko.

Redukční hranice

Důležitým parametrem je existence a nastavení redukčních hranic, jejichž prostřednictvím se uplatňuje v některých důchodových schématech princip příjmové solidarity. Nastavení horní a eventuálně i dolní meze u příjmů, z nichž je do schématu odváděno pojistné a které jsou při výpočtu dávky zohledňovány, je dalším důležitým parametrem určujícím vztah mezi příjmy pojištěnce a výslednou důchodovou dávkou.

Jako prostředek k analýze nastavení dolních a horních hranic zohlednění příjmu pojištěnce ve schématu¹¹ a redukčních hranic byla zvolena míra zohlednění referenčního příjmu (osobního vyměřovacího základu) v jednotlivých pásmech příjmu pojištěnce při výpočtu důchodové dávky. Referenční příjem je stanoven jako průměr úhrnu ročních referenčních příjmů zaznamenaných za rozhodné období, indexovaných podle pravidel platných pro příslušná schéma¹². V příjmově vztažených schématech některých států, kde nalezneme redukční hranice, není referenční příjem redukován před použitím aktuální složky důchodové formule, jak je tomu v ČR, ale právě jejím prostřednictvím. Na jednotlivá pásma příjmu je tam aplikována různá procentní sazba. Proto bylo nutno hodnotit míru zohlednění referenčního příjmu až po aplikaci aktuální složky formule. Analýza vychází z předpokladu, že pojištěnec získal 40 let pojištění, a to bezprostředně a bez

přerušení před dosažením statutární věkové hranice pro odchod do důchodu¹³. Dále vycházíme z předpokladu, že pojištěnec je muž a odchází do důchodu v okamžiku dosažení statutární věkové hranice pro odchod do důchodu. Při výpočtu míry zohlednění referenčního příjmu ve sledovaných zemích byla použita data zachycující stav v roce 2006, pouze v případě Slovenska byla použita data pro rok 2007.

Redukční hranice byly pro účely této analýzy definovány jako meze oddělující jednotlivá pásma příjmu pojištěnce, ve kterých je referenční příjem zohledněn v různé míře. Obdobný institut, který však do této definice nespadá, existuje například ve Švýcarsku, kde je pojištěnci pod hranicí referenčního příjmu odpovídajícího 54 % průměrné mzdy počítán důchod jinak než pojištěnci s vyšším referenčním příjmem¹⁴. Ve Slovenské republice je na pojištěnce s referenčním příjmem pod hranicí průměrné mzdy aplikována odlišná procentní sazba, pojištěnec s vyšším referenčním příjmem však v tomto pásmu na takovou zvýšenou procentní sazbu nárok nemá. Tyto meze neoddelují pásma příjmu pojištěnce s odlišnou mírou zohlednění referenčního příjmu, ale rozlišují pojištěnce s rozdílnou mírou zohlednění výše celkového referenčního příjmu. Následná komparativní analýza se jimi tedy dále nezabývá. Obdobně i dolní mez zohlednění příjmu byla definována jako mez určující pásmo příjmů pojištěnce, které nejsou při výpočtu důchodu zohledněny. Nepatří sem tedy meze, které definují příjmovou hranici, od které je účast na pojištění povinná, ale pojištěncům s vyššími příjmy jsou při výpočtu důchodu zohledněny i příjmy pod její úrovní. Graf č. 1 ilustruje míru zohlednění referenčního příjmu v jednotlivých pásmech příjmu pojištěnce při výpočtu důchodové dávky ve všech 15 sledovaných zemích a České republice.

Strop (horní hranice) pro zohlednění příjmu pojištěnce existuje ve 13 sledovaných schématech, pouze v jednom případě se přitom neshoduje se stropem pro platbu pojistného¹⁵. Průměrná výše stropu pro zohlednění příjmů v zemích, kde je tento institut zaveden, je na úrovni 163 % průměrné mzdy. Dolní hranice zohlednění referenčního příjmu existuje ve 3 sledovaných zemích (viz níže), její výše je průměrně na úrovni 13,38 % průměrné mzdy.

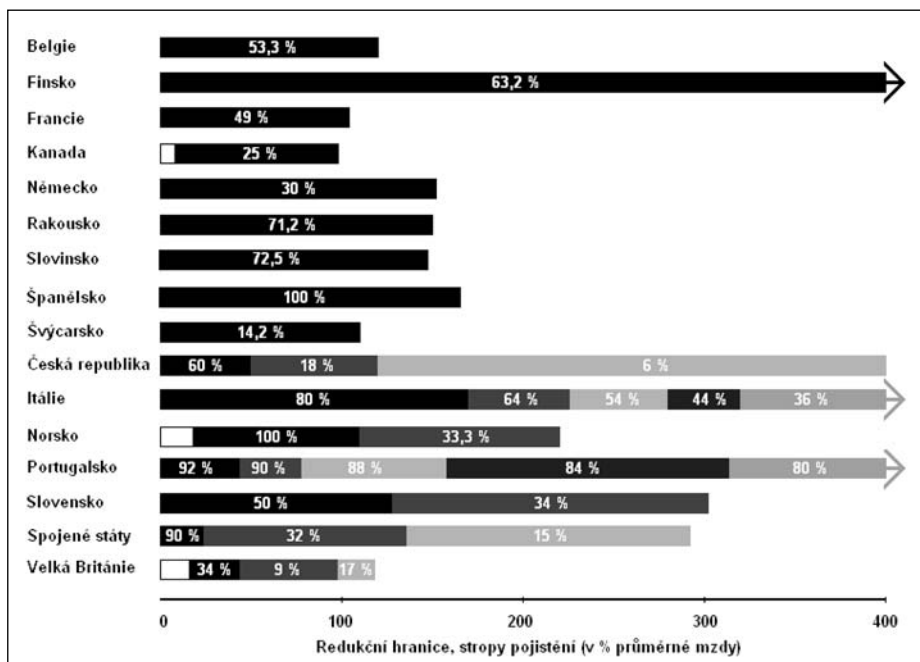
Institut redukčních hranic, jak je výše definován, existuje v 6 z 15 sledovaných schémat. Graf č. 1 ukazuje mj. korelaci mezi nastavením stropu pro zohlednění příjmu pojištěnce a existencí redukčních hranic ve schématu. Ve schématech, kde tento institut existuje, je strop zohlednění příjmu pojištěnce průměrně na úrovni 264 % průměrné mzdy v ekonomice a ve dvou těchto schématech omezení stropem vůbec neexistuje. Výjimku představuje příspěvkově vztažené schéma ve Velké Británii, kde je

strop pro zohlednění příjmu při výpočtu důchodu nastaven na 115 % průměrné mzdy, tedy úrovni odpovídající schémátům, kde redukční hranice nenajdeme¹⁶. Ve schématech, kde redukční hranice neexistují, je strop pro zohlednění příjmů průměrně na úrovni 128 % průměrné mzdy v ekonomice. Pouze ve Finsku omezení stropem neexistuje. Korelaci lze připisovat rozdílné míře uplatnění principu solidarity v obou skupinách schémat.

Technika, kterou dochází při výpočtu důchodu k redukci příjmů v jednotlivých schématech, kde institut redukčních hranic existuje, není zcela shodná. Ve Spojených státech amerických je tak jako v České republice redukován přímo průměrný referenční příjem stanovený pro výpočet důchodu ještě před uplatněním jednotné procentní sazby. Ve všech ostatních sledovaných zemích je na jednotlivá pásma příjmu pojištěnce definovaná redukčními hranicemi aplikována různá procentní sazba a tak je dosaženo různé míry zohlednění referenčního příjmu.

Situaci v jednotlivých příjmově vztažených schématech sledovaných zemí, kde redukční hranice existují, lze nalézt ve spodní části grafu č. 1. Způsob stanovení míry zohlednění referenčního příjmu (osobního vyměřovacího základu) v jednotlivých pásmech příjmu pojištěnce při výpočtu důchodové dávky ve sledovaných zemích je názorně vysvětlen na příkladu České republiky. Logika výpočtu uvažovala pojištěnce se 40 roky pojištění odcházejícího do důchodu při dosažení statutární věkové hranice. Aktuální hodnota za jeden rok pojištění je v České republice 1,5 procentního bodu. To znamená, že referenční příjem by bez existence redukčních hranic byl po 40 letech pojištění zohledněn (nahrazen) z 60 % (40 x 1,5). Vzhledem k existenci redukčních hranic je nutno takto zjištěnou míru náhrady referenčních příjmů upravit, čímž dostaneme míru zohlednění referenčního příjmu při výpočtu důchodu. Do první redukční hranice jsou příjmy v ČR započítány ze 100 %, proto nabývá první část sloupce hodnoty 60 % (to znamená, že míra zohlednění referenčních příjmů před dosažením první redukční hranice je 60 %), příjem nacházející se v pásmu mezi první a druhou redukční hranicí je v ČR při výpočtu důchodu započítáván pouze z 30 %, z čehož vyplývá, že míra zohlednění příjmu při výpočtu důchodu spadajícího mezi první a druhou redukční hranicí je pouze 18 % (60 % ze započítávaných 30 % referenčních příjmů). Příjem převyšující druhou redukční hranici je započítáván v ČR pouze z 10 %, to znamená, že se do výše důchodu promítne pouze z 6 % (60 % ze započítávaných 10 % referenčních příjmů), tedy míra zohlednění příjmů při výpočtu důchodu převyšujících druhou redukční hranici je 6 %. Jelikož je v ČR stanoven strop pro placení pojistné-

Graf č. 1: Pásma příjmu pojištěnce s odlišnou mírou zohlednění referenčního příjmu

Zdroj dat: MISSOC 2007, MISSOC 2006, OECD 2007: Pensions at a Glance 2007, OECD 2006: Taxing Wages 2005-2006, národní legislativa jednotlivých zemí, vlastní výpočty.

ho, příjmy jsou zohledněny pouze do výše dosažení tohoto stropu.

V českém důchodovém schématu neexistuje dolní mez pro zohlednění příjmů pojištěnce při výpočtu dávky. Redukční hranice nastavené na úroveň 48 % a 117 % průměrné mzdy oddělují tři pásma příjmu s mírou zohlednění referenčního příjmu pro účely výpočtu dávky 60 %, 18 % a 6 %. Různé míry zohlednění příjmů v těchto pásmech je dosaženo prostřednictvím redukce vyměřovacího základu ještě před aplikací jednotné procentní sazby 1,5 % ročně. Strop pro platbu pojistného a tudíž i strop pro zohlednění příjmů pojištěnce při výpočtu dávky je nastaven na úroveň 400 % průměrné mzdy (dle platné právní úpravy 2007).

V Itálii je referenční příjem ve starém dávkově definovaném schématu při výpočtu dávky zohledňován v míře 80 % až do výše překračující 1,5násobek průměrné mzdy v ekonomice. Poté je ve čtyřech následujících pásmech postupně redukován stále výrazněji až k zohlednění 36 % referenčního příjmu v pásmu nad poslední redukční hranicí nastavenou na hodnotě překračující 300 %. Redukce se provádí prostřednictvím různé procentní sazby za rok pojištění v různých příjmových pásmech. Neexistuje strop zohlednění příjmů při výpočtu důchodu.

V Norsku je referenční příjem omezen dolní a horní hranicí zohlednění příjmu pojištěnce na úrovni 18 %, respektive 219 % průměrné mzdy v ekonomice. Do úrovně jediné redukční hranice nastavené na 109 % průměrné mzdy je referenční příjem zohledněn ve výši 100 % a nad ní ve výši 33,3 %. Různé míry zohlednění v obou pásmech referenčního příjmu je dosaženo apli-

kačí rozdílné procentní sazby za rok pojištění. V Norsku existuje strop pro placení pojistného na úrovni 219 % průměrné mzdy v ekonomice.

V portugalském důchodovém schématu neexistuje ani dolní, ani horní mez pro zohlednění příjmů pojištěnce při výpočtu dávky. Redukční hranice nastavené na úroveň 43 %, 78 %, 156 % a 312 % průměrné mzdy oddělují 5 pásem referenčního příjmu s relativně vysokou mírou zohlednění pro účely výpočtu dávky: 92 %, 90 %, 88 %, 84 % a 80 %. Různé míry zohlednění referenčního příjmu v těchto pásmech je dosaženo aplikací rozdílné procentní sazby.

V novém slovenském dávkově definovaném důchodovém schématu je horní mez pro zohlednění příjmu při výpočtu dávky stanovena na úrovni 300 % průměrné mzdy. Redukční hranice oddělující pásma se zohledněním referenčního příjmu 50 % a 34 % je nastavena na úrovni 125 % průměrné mzdy v ekonomice. Pojištěnci, jehož průměrný referenční příjem nedosáhne výše průměrné mzdy (průměrný mzdový bod je menší než 1), je zaručena vyšší míra zohlednění referenčního příjmu. Různé míry zohlednění referenčního příjmu v jednotlivých pásmech je dosaženo úpravou hodnoty průměrného mzdového bodu podle jeho výše.

Ve Spojených státech amerických je ve schématu Social Security horní mez pro zohlednění příjmu pojištěnce při výpočtu dávky nastavena na úrovni 290 % průměrné mzdy v ekonomice. Dvě redukční hranice na úrovni 22 % a 133 % průměrné mzdy oddělují tři pásma referenčního příjmu se zohledněním 90 %, 32 % a 15 %. Různé míry zohlednění příjmů v těchto pásmech je dosaženo prostřednictvím redukce

vyměřovacího základu podobně jako v České republice.

Ve Velké Británii je ve schématu „State Second Pension“ referenční příjem ohraničen horní a dolní hranicí zohlednění příjmu pojištěnce na úrovni 15 %, respektive 115 % průměrné mzdy v ekonomice. Redukční hranice jsou na úrovni 42 % a 96 % průměrné mzdy v ekonomice. V prvním pásmu referenčního příjmu do první redukční hranice jsou všechny příjmy hodnoceny, jakoby dosahovaly výše této hranice. Tyto fiktivní příjmy jsou poté zohledněny v míře 34 %. Za jakoukoli úroveň příjmů v tomto pásmu je tedy pojištěncům poskytována rovná dávka. V druhém pásmu je příjem zohledňován ve skutečně vyšší 9 %, ve třetím 17 %. Současná podoba schématu je důsledkem minulého vývoje a jde o přechodné stadium při zamýšleném přechodu k rovné dávce bez vztahu k předchozím příjmům.

Druhy příjmů započítávané pro účely důchodového pojištění

V příjmově vztazených schématech sledovaných států jsou při stanovení výše referenčního příjmu pro výpočet důchodové dávky v zásadě započítávány mzdy a platy zaměstnanců, příjmy osob samostatně výdělečně činných a některé další příjmy. V jednotlivých státech lze identifikovat celou řadu výjimek, které jsou definovány jako příjmy z některých specifických druhů výdělečně činnosti nebo příjmy vybraných skupin osob. Ve sledovaných státech platí, že do referenčního příjmu jsou započítávány veškeré mzdy a platy, přičemž výjimky jsou taxativně vyjmenovány zákonem.

V příštím čísle Fóra sociální politiky se budeme věnovat možným změnám při stanovení rozhodného období, jak změnám v délce rozhodného období, tak možností způsobu indexace příjmů spadajících do rozhodného období v podmínkách ČR.

Závěr

Z provedené analýzy parametrických reform ve sledovaných zemích lze vypořádat dlouhodobý trend v prodloužení rozhodného období, ze kterého je počítán důchod. Mnoho zemí používalo jako rozhodné období příjmy pouze za několik posledních let, což zejména v nepodnikatelské sféře odpovídalo nejvyšším příjmům za celou pracovní kariéru. Tím byl do značné míry potlačen princip ekvivalence, neboť vyplácená důchodová dávka nerefletovala dostatečně vztah mezi ní a odvedeným pojistným. V poslední době, ve snaze zvýšit princip ekvivalence a snížit výdaje důchodových systémů, je zřejmý posun k prodloužení období, ze kterého jsou počítány důchody, až na období zahrnující celoživotní příjmy.

Nastavení délky rozhodného období se ve sledovaných zemích liší. Analýza historického vývoje ukázala, že původní nastavení délky rozhodného období souviselo do značné míry s různou funkcí příspěvkově vztazených schémat v zemích s odlišnými typy důchodového zabezpečení. Zatímco v zemích s beveridgeovským typem důchodového zabezpečení příspěvkově vztazené schéma především doplňovalo základní schéma, jinde bylo dominantní složkou systému. Ve schématech, která byla koncipována jako doplněk v systému, bylo rozhodné období definováno od samého počátku jako celoživotní pracovní kariéra. V ostatních schématech bylo krátce po zavedení rozhodného období definováno jako určitá část pracovní kariéry, v některých případech i jako velice krátký úsek. V následujících desetiletích bylo prodloužováno. Zatímco ve vzdálenější minulosti bylo prodloužováno rozhodné období především ve státech, kde bylo stanoveno na velice krátkou dobu (například jeden rok), od konce minulého století přistoupila k jeho prodloužení naprostá většina sledovaných zemí. V současnosti dochází v zemích, kde bylo rozhodné období definováno jinak než jako celoživotní kariéra (s výjimkou Španělska), k jeho rychlému prodloužení. Převažuje prodloužení rozhodného období na celou pracovní kariéru nebo na délku zahrnující podstatnou část pracovní kariéry.

Způsob indexace příjmů spadajících do rozhodného období se v jednotlivých státech rovněž liší. Lze zaznamenat posun od způsobu indexace předdůchodových příjmů podle vývoje mezd ve prospěch způsobu indexace podle vývoje všeobecné cenové hladiny. Tato opatření jsou vyvolána snahou o zajištění dlouhodobé udržitelnosti systémů důchodového pojištění a s tím souvisejícím omezováním nároků pojištěnců z prvního pilíře důchodového pojištění, který je stále více považován za pilíř poskytující pouze základní zabezpečení, které je vhodně doplňováno z ostatních pilířů. Prodloužení rozhodného období přináší výraznější úspory důchodového systému pouze za předpokladu, že příjmy spadající do rozhodného období jsou indexovány jiným způsobem než podle vývoje mezd. Reforma zavádějící přechod od mzdové k cenové indexaci a prodloužení rozhodného období může díky synergickému efektu těchto opatření přinést výrazné úspory důchodového systému. (Úspory pro důchodový systém v ČR budou analyzovány v článku „Možnosti změn při stanovení rozhodného období, z něhož je počítán důchod“, který vyjde v příštím čísle.) Úspory může podle zkušeností Slovinska přinést i indexace minulých příjmů pojištěnce podle vývoje výše nově přiznaných důchodů, neboť tento zaostává o cca 20 % za vývojem mezd.

Jako základ pro výpočet důchodové dávky je s výjimkou Slovinska ve všech sle-

dovaných státech brán hrubý měsíční nebo roční příjem. Pokud jde o druhy příjmů započítávaných pro účely důchodového pojištění, ve všech sledovaných státech sem spadají příjmy ze zaměstnání. Vyňaty jsou v různých státech pouze specifické druhy příjmů, které jsou marginální co do společenského i hospodářského významu. Důvodem pro vynětí příjmu bývá nejčastěji jejich příležitostná povaha či přítomnost mezinárodního prvku v pracovním vztahu. Vyňaty takto mohou být i některé vedlejší příjmy zaměstnanců získané ve spojitosti se zaměstnáním. V některých státech jsou z účasti na pojištění vyňaty specifické profesní skupiny s vlastním důchodovým schématem a osoby samostatně výdělečně činné.

Vedle způsobu indexace rozhodných příjmů určují způsob zacházení se skutečně získanými příjmy v příspěvkově vztazených schématech i existence a nastavení minimálních a maximálních mezí (minimálních a maximálních stropů pojištění) pro zohlednění příjmů pojištěnce a redukčních hranic. Ve většině sledovaných zemí existuje strop pro platbu pojistného a tedy i zohlednění příjmů pojištěnce při výpočtu důchodu. Výjimkou je zde Švýcarsko, kde je zohlednění příjmů omezeno výší maximálního důchodu, ale strop pro platbu pojistného neexistuje, čímž se systém švýcarského důchodového pojištění stává značně solidárním.

Dolní mez zohlednění příjmů pojištěnce existuje ve třech sledovaných státech a je shodná s dolní hranicí platby pojistného. Existence takového dolního pásma příjmů vyňatých z referenčních příjmů stoprocentně koreluje s přítomností základního „flat rate“ schématu v systému důchodového zabezpečení sledovaných zemí.

Ve výskytu a nastavení redukčních hranic v příspěvkově vztazených schématech se v analýze nepodařilo zjistit žádnou obecnou zákonitost. Zjevná je pouze korelace výskytu těchto hranic s nastavením stropu pro zohlednění příjmů pojištěnce. V systémech, kde redukční hranice existují, je tento strop nastaven výrazně výše než tam, kde neexistují.

1 Stanovení výše důchodu v České republice vychází ze součtu dvou složek: základní výměry stanovené pevnou částkou a procentní výměry stanovené individuálně na základě procentní sazby z výpočtového základu v závislosti na délce doby pojištění. Výpočtový základ se stanoví redukcí osobního vyměřovacího základu, který je roven měsíčnímu průměru ročních vyměřovacích základů za celé rozhodné období.

2 Např. vývoj mezd, vývoj cenové hladiny, vývoj výše nově přiznaných důchodů apod.

3 V důchodových systémech některých států (např. Německo, Finsko) bylo v nedávné době do výpočtové formule přidáno zohlednění tzv. demografického faktoru, který lze nahlížet jako další složku.

4 Např. stanovení vyššího procentního ohodnocení posledních let před odchodem do důchodu může vycházet ze snahy motivovat jedince k delšímu

- setrvání na trhu práce. Takovéto zvýhodnění by však mělo být pojistněmatematicky neutrální.
- 5 Akrální složka bylo nutno z níže uvedených důvodů zohlednit v analýze redukčních hranic.
  - 6 Pokud přiřadíme pro tento účel celé pracovní kariéře délku 42 let.
  - 7 Pokud přiřadíme pro tento účel celé pracovní kariéře délku 42 let.
  - 8 Ve Spojených státech amerických již od založení schéma Social Security definuje rozhodnou dobu jako 35 nejlepších let.
  - 9 V Německu je důchodová dávka dlouhodobě stanovena podle výše příjmů v průběhu celé pojištěncovy pracovní kariéry. V Belgii je rozhodné období definováno stejným způsobem, ale příjmy dosažené v padesátých letech byly pro účel výpočtu důchodu hodnoceny paušální částkou. Rozhodné období, z něhož jsou příjmy zohledněny, se tak v důsledku vzdalování tomuto limitu postupně prodlužovalo z omezené délky na celoživotní.
  - 10 To platí s výjimkou Švýcarska.
  - 11 Dolní hranice zohlednění příjmu jsou ve všech sledovaných státech totožné nastaveny s příjmovými hranicemi pro účast ve schématu. Horní z těchto hranic je nazývána stropem pojištění (výjimkou je Švýcarsko – viz níže).
  - 12 Analýza tedy abstrahuje od vlivu různých způsobů indexace předchozích příjmů v jednotlivých státech.
  - 13 Některá schémata aplikují klouzavou procentní sazbu zvyšující se v období před dosažením statutárního důchodového věku.
  - 14 V analýze je za Švýcarsko uveden případ pojištěnce s referenčním příjmem nad úrovní 54 % průměrné mzdy v ekonomice. Důchodová dávka je složena z pevné částky a částky zohledňující výši předchozích příjmů. Pevná základní částka odpovídá 18,72 % průměrné mzdy v ekonomice. Vzhledem k tomu, že jde o paušální částku, není předmětem analýzy a není ani zobrazena v grafu. Zobrazena je pouze míra zohlednění referenčního příjmu u takového pojištěnce, která činí po 40 letech pojištění 14,2 % (po 45 letech pojištění je to 16 %).
  - 15 Ve Švýcarsku je totiž na základě omezené výše maximálního důchodu zohledněna výše příjmu pouze do úrovně 108 % průměrné mzdy, platbě pojistného ale podléhá příjem bez omezení. Je možno říci, že podle výše stanovené definice redukčních hranic jde o svého druhu redukční hranici. Odděluje totiž pásma příjmu pojištěnce, ve kterých je referenční příjem zohledněn v různé míře.
  - 16 To lze zdůvodnit tím, že až do roku 2002 v tomto schématu redukční hranice neexistovaly. U současného schématu se přitom počítá s postupným oslabováním vztahu dávky a předchozích příjmů a postupným přechodem na rovnou dávku.

Literatura

- Böhm, S. *Regel- und Ergänzungssysteme der Alterssicherung im internationalen Vergleich: eine Analyse der Sicherungsziele und ihrer Realisierung in den Niederlanden, der Schweiz und Deutschland*. Europäische Hochschulschriften: Reihe 5, Volks- und Betriebswirtschaft, Bd. 2154, Frankfurt am Main, 1997.
- Bonoli, G. - Shinkawa, T. *Ageing and Pension Reform Around the World. Evidence from Eleven Countries*. Edward Elgar Publishing, 2005. ISBN 1-84376-771-6.
- Casmir, B. *Staatliche Rentensysteme im internationalen Vergleich: eine Studie über die Systeme in Großbritannien, den Niederlanden, der Schweiz, den Vereinigten Staaten von Amerika, Österreich und der Bundesrepublik Deutschland*. Europäische Hochschulschriften: Reihe 5: Volks- und Betriebswirtschaft; 985. Frankfurt/M : P. Lang, 1989 [2. Aufl. 1990].
- Ferrera, M. - Jessoula, M. *Reconfiguring Italian pensions: From policy stalemate to comprehensive reforms*. In Bonoli, G. - Shinkawa, T. *Ageing and*

- Pension Reform Around the World. Evidence from Eleven Countries*. Edward Elgar Publishing, 2005. ISBN 1-84376-771-6.
- Ferrera, M. - Jessoula, M. *Italy: A Narrow Gate for Path-shift*. In Immergut, E. M. - Anderson, K. M. - Schulze, I. *The Handbook of West European Pension Politics*. Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-929147-2.
- Holub, M. *Analýza nepřispěvkových dob v ČR a doporučení pro jejich sledování a evidenci [The Analysis of Non Contribution Periods in the Czech Republic and Recommendations for their Monitoring and Records]*. Praha: VÚPSV, 2004, 37 s.
- Holub, M. *Náhradní doby pojištění v důchodových systémech vybraných evropských zemí [Non-contributory periods in pension systems of selected European countries]*. Praha: VÚPSV, 2007, 51 s. ISBN 978-80-87007-94-5.
- Holub, M. *Zohlednění dob výchovy dítěte v důchodových systémech pro stanovení nároku na důchod a výši starobního důchodu ve vybraných evropských zemích [Taking child care periods into account in the pension systems and its effect on pension entitlement and pension amount in selected European countries]*. Praha: VÚPSV, 2007, 33 s. ISBN 978-80-87007-91-4.
- Holub, M. *Nepřispěvkové doby pojištění – významný prvek české důchodové reformy [Non-Contributory Periods - A Significant Element of the Czech Pension Reform]*. *Politická ekonomie*, 2009, č. 4, s. 471-495. ISSN 0032-3233.
- Holub, M. - Pollnerová, Š. *Relace důchodu ke mzdě [Replacement ratio]*. Praha: VÚPSV, 2004, 46 s.
- Huber, D. *Pensionsversicherung I*. Allgemeiner Teil, SR 4, Sozialrecht, Skriptum des Österreichischen Gewerkschaftsbundes, der Gewerkschaften und der Kammern für Arbeiter und Angestellte. (Online) [cit. 10-06-2008] Dostupné z: <http://www.voegb.at/bildungsangebote/skripten/sr/SR-04.pdf>
- Immergut, E. M. - Anderson, K. M. - Schulze, I. *The Handbook of West European Pension Politics*. Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-929147-2.
- Ivansis, H. *Pensionsversicherung und Pensionsreformen*. WISO, 23. Jg. (2000), Nr. 2, pp. 14 – 48. (Online) [cit. 10-06-2008] Dostupné z: http://www.isw-linz.at/media/files/2_2000/Ivansits_LF_2_00.pdf
- MPSV. *Pojistné matematická zpráva o sociálním pojištění 2008 [Actuarial Report on Social Insurance. 2008]*. Praha: MPSV, 2008 - odbor sociálního pojištění [Department for Social Insurance].
- Musil, J. *Vývoj sociálního státu v Evropě [Development of the Welfare State in Europe]*. 1. vyd., Brno: Doplněk, 1996. 256 s. ISBN 80-85765-62-4.
- OECD. *Pensions at a Glance: Public Policies Across OECD Countries*. 1. vyd. [s.l.] : Paris: OECD, c2007. 208 p. ISBN 92-64-0214-9.

- OECD - ISG. *Updates of current and prospective theoretical pension replacement rates 2006-2046, 2009 OECD*, [cit. 26. 5. 2010] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=cs&catId=752&newSld=551&furtherNews=yes>
- Oswald, G. *Einigung auf „Pensionsrechner“*. In *Der Standard*, 30.05.2008, (Online) [cit. 18-04-2008] Dostupné z: <http://derstandard.at/?url=/?id=3354665>
- Pollnerová, Š. (2002). *Analýza nově zaváděných systémů NDC [Analysis of the newly introduced NDC Pension Systems]*. Praha: VÚPSV, 2002. 62 p. (Online) [cit. 26.6.2008] Available at: <http://www.vupsv.cz/Pollnerova-NDC.pdf>
- Pollnerová, Š. - Holub, M. - Šlapák, M. *Analýza povinného spoření zavedeného v zahraničních důchodových systémech [Analysis of Mandatory Retirement Savings in Foreign Pension Systems]*. Praha: VÚPSV, 2005, 59 s.
- Pollnerová, Š. et al. *Charakter nositelů důchodového pojištění*. [The Nature of the Pension Insurance Institutions]. Praha: VÚPSV, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7416-022-6
- RGS (2006). *Public Pension System Projections - Italy's fiche*. (Online) [cit. 2.6.2008] Dostupné z: http://cerp.unito.it/dati/enormative/datedocument/public_pension_system
- Rutarová, R. - Slavík, M. *Simulace vývoje výdajů a příjmů důchodového systému České republiky do roku 2050 [The Simulation of the Future Development of Expenditure and Revenue of the Czech Pension Security Scheme up to 2050]*. *Politická ekonomie*, 2005, č. 2, s. 203-220. ISSN 0032-3233.
- Srovnávací tabulky [Comparative tables]. (MISSOC, 2007, 2004 and 1998).
- SSA. *Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006*. c2006. (Online) [cit. 26. 5. 2008] Dostupné z: <http://www.ssa.gov/policy/docs/prog-desc/ssptw/2006-2007/europe/ssptw06euro.pdf>
- Šlapák, M. *Návrhy opatření k podpoře zaměstnávání starších osob v oblasti důchodového systému [Proposals for Measures to Promote Employment of Elderly People in the Pension System]*. In Remr, J. *Podpora zaměstnávání starších osob [Support of Elderly People Employment]*. Praha: VÚPSV, 2007.
- Príspevek vychází z monografie Stanovení rozhodného období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu, která byla zpracována s finanční podporou MPSV ČR v souvislosti s řešením veřejné zakázky identifikační kód: ZVZ 184.

Autor je pracovníkem VÚPSV a problematice důchodů se věnuje dlouhodobě.

Konference **Perspektivy sociální práce**, která proběhla 5. října 2010 v budově UK v Jinonicích, se konala u příležitosti 20. výročí založení katedry sociální práce FF UK. Vývoj, činnost a budoucí zaměření tohoto akademického pracoviště byly předmětem panelových diskusí rozdělených do tří tematických okruhů, během nichž bylo zhodnoceno období let 90. a přelomu století, současné zaměření a problémy oboru a formulovány směry budoucího vývoje výuky a výzkumu. Konference se aktivně zúčastnili odborníci, kteří mají na vzniku a rozvoji katedry velkou zásluhu, mj. prof. Igor Tomeš, PhDr. Jiřina Šiklová či doc. Oldřich Matoušek.

Kvalita krok za krokem je název dvouletého projektu zahájeného v srpnu společností Consolidated Group Care (CZ) z Brna. Cílem je podpořit sociální integraci osob, jimž je poskytována sociální služba, prostřednictvím celoživotního vzdělávání zaměstnanců poskytovatelů sociálních služeb. Obsahová náplň vychází z analýzy vzdělávacích potřeb v zařízení sociálních služeb v Jihomoravském kraji. K naplnění cíle budou připraveny k akreditaci a následně realizovány 3 vzdělávací programy ve 27 kursech pro 350 posluchačů a odborné stáže pro 30 sociálních pracovníků. Pro účastníky kursů je vzdělávání bezplatné, projekt je financován z prostředků ESF prostřednictvím OP LZZ, oblast Podpora sociální integrace a sociálních služeb, a státního rozpočtu ČR.

Další informace o projektu na: www.cgroup.eu.